

Антін Субчак
МИХАЙЛО БОЙЧУК І ЙОГО ДОЛЯ
(До 125-ліття від дня народження)
м. Тернопіль

Наведено короткі відомості про трагічну долю і творчий доробок М. Бойчука, засновника нового напрямку в мистецтві – монументалізму, а також про вшанування його пам'яті на Тернопільщині в роки незалежності України.

Михайло Бойчук, син Леонтія, народився 30.10.1882 р. в селі Романівка, що на Теребовлянщині – краю Поділля. Малярські здібності хлопця завважив сільський вчитель і вже не припиняв домагання перед його батьком про те, що йому слід продовжити навчання у Львові. Важко довелось вмовляти селянина, який того і чекав, щоб скоріше підростали сини, а з ними і надія на робочі руки на землі. А було в батька понад десять гектарів цієї вічної надії селянина на гарантований хліб насущний для усієї сім'ї.

І таки вчитель переконав господаря, і Михайло пішов в малярську школу до Львова, а після, за сприянням Патріарха Андрея Шептицького, навчався в Краківській академії красномистецтва, яку закінчив із срібною медаллю. У наступні роки робить свої виставки у Львові і Кракові, отримуючи схвальні відгуки в пресі. Переїжджає в Париж, і ще активніше продовжує працю на ниві мистецтва. Там отримує визнання видатних майстрів пензля тогочасної Франції за новий напрямок у мистецтві – монументалізм. Бере активну участь у постійних виставках, які і сам організовує. Досягає високої майстерності в царині мистецтва.

А хто із галичан не мріяв про Велику Україну, про це козацьке царство волі, відвойоване шаблями у завойовників рідної землі. І коли появилася нагода реставрувати церкву гетьмана України Кирила Розумовського, що в с. Лемеші, – їде туди без вагань. По дорозі вступає в рідне село і бере із собою брата Тимка, який у вільний час від сільської праці розмальовував паркани і стіни здібною рукою маляра-самоучки. І тільки Бойчуки приступили до роботи, як імперії почали Першу світову війну, щоб розширити свої володіння, використовуючи пропаганду словесної облуди. Братів, як людей з ворожої Австро-Угорської імперії, пігнали етапом в Сибір. І тільки через пару років вони повертаються в Київ і залучаються до розбудови Української Народної Республіки. Михайло разом з іншими

видатними митцями, за участю президента М. Грушевського, засновують Українську академію мистецтв. Професор М. Бойчук при академії створює школу «Бойчукістів». Брат Тимко став учнем академії і плідно працює на ниві мистецтва, першим вступивши на дорогу братового монументалізму. Але вистояти перед навалом нових московських колонізаторів УНР виявилось безсила.

Перший голод при совітській владі став причиною передчасної смерті вже відомого художника Тимка Бойчука у 1922 р. Це була велика втрата для Михайла, та він наполегливо продовжує реалізувати свою ідею монументалізму в Україні і став відомим у світі. З боєм переносить насильницький голод-геноцид 1932-1933 рр. А в цей час групами і поодинокі вибирує НКВД українську інтелігенцію, яка стала носієм і фундатором української державності в 20-ті роки.

Художня лінія М. Бойчука, відома під назвою «бойчукізм», базувалася на зверненні до традицій народного мистецтва, візантійського іконопису, давньоукраїнського живопису і малярства, італійського проторенесансу як першоджерела української національної форми. Незважаючи на суперечливість ідейно-естетичної програми, що доводила до конфлікту між архаїчною формою і новим змістом, «бойчукізм» був одним із визначних явищ української культури і мистецтва середини 1920-х років.

Визначною монументальною роботою були фрески Селянського санаторію ім. ВУЦВК в Одесі (1928). Вони склалися з великих тематичних панно (одне з них виконав особисто М. Бойчук), портретів та орнаментального оформлення. Цикл розписів був присвячений історико-революційній тематиці, зображенню життя нового українського села. Фрески свідчили про відхід від традиційних композиційних схем, спільність із творчим методом Д. Рівери [4].

Використовуючи формальне прикриття так званого УРСР, більшовицька влада чинить над українським народом бузувірські насильства, а фактично знищуючи все українське. Врешті органи НКВД дійшли і до «Бойчукістів», вимагаючи від них огидного зречення своїх ідей і плодів творчої праці. Але від Михайла отримали категоричне заперечення. Те саме продемонстрували його учні-послідовники. В протоколі допиту він звинувачує владу в репресіях проти української інтелігенції. Виїзна сесія суду з Москви засуджує його до вищої міри покарання – смерті, а його твори на знищення. Розстріляний 13 липня 1937 р. Така ж доля спіткала його

послідовників і дружину. Щез безслідно його син Петро. Репресивна машина нового московського імперіалізму працювала на повну силу. І невідомо скільки пройде часу, щоби теперішня українська влада врешті сказала, де їх не поховали, а сховали нелюди митця світового масштабу! Його реабілітували Верховним судом СРСР від 1 лютого 1958 р.

Із присудженого на знищення мистецького доробку дещо збереглося, але мало. Рідна хата згоріла як жертва колгоспного безладу. В рідному селі митця мною організовано Комітет з реабілітації братів Бойчуків. У 1992 р. споруджено для них пам'ятник. В тернопільській обласній організації Національної спілки художників України є премія М.Бойчука. Є вулиця братів Бойчуків на Сонячному масиві м. Тернополя. У 2002 р. видано мною книжку «З плеяди великих». У 2004 р. засновано музей села їх імені. Недавно названо центральну вулицю села, де вони народилися, їх іменем. На черзі відбудова рідної хати Бойчуків.

Який великий внесок у мистецтво могли зробити брати за нормальних умов життя і як би це було в незалежній Україні! Продовжуючи поза межами рідного села, шукаючи правди і волі для України, Михайло і Тимко Бойчуки потерпіли недостатків, часто голодували, трудилися під страхом переслідувань і репресій. Безвихідь в тюремних застінках довела Михайла до висновку, що смерть краща за відречення від своїх переконань і мистецького надбання. Честь йому і вічна шана від нащадків.

До відомих його творів належать: «Пророк Ілля», «Біля яблуні», «Голова спасителя», «Фрагмент розпису казарм», «Плач Ярославни», «Жіночий портрет», «Портрет жінки», «Орач», «Дівчина», «Портрет Богдана Лепкого», «Пастушок» та ін.

Література

1. Субчак А. М. Погляд на трагічні події / З плеяди великих. – Тернопіль: Лілея, 2002. – С. 33-36.
2. Антонович Д. Тимко Бойчук (1896-1922). – Прага: Вид-во Української молоді, 10 січня 1929 р. – С. 47-53.
3. Справа Бойчука Михайла Львовича від 13 липня 1937 р. Вирок Воєнної колегії Верховного суду СРСР про смертну кару. Реабілітація Верховного суду СРСР від 1 лютого 1958 р. Бойчука Михайла Львовича.
4. Дуда І. Відродження фрески // З плеяди великих. – Тернопіль: Лілея, 1985. – С. 7-14.